

Óbudai Egyetem
Alba Regia Műszaki Kar
Mérnöki Intézet

Tantárgy neve és kódja: SZÁMÍTÓGÉP ARCHITEKTÚRÁK KRKSA11SNC		Kreditérték: 8		
Nappali tagozat 2008/09. tanévtől				4. félév
Szakok melyeken a tárgyat oktatják: Villamosmérnök alapszak (BSc)				
Tantárgyfelelős oktató:	Dr. Seebauer Márta	Oktatók:	Dr. Seebauer Márta Beszedes Bertalan	
Előtanulmányi feltételek: (kóddal)	KSZDT21SNC Digitális technika II.			
Heti óraszámok:	Előadás: 4	Tantermi gyak.: 0	Laborgyakorlat: 2	Konzultáció: -
Számonkérés módja (s,v,f):	vizsga			
A tananyag				
<i>Oktatási cél:</i> A hallgatók ismerjék meg a digitális elektronikus számítógépek működési elvét, rendszertechnikai felépítését, funkcionális egységeit és ezek működését, felépítését. A hallgatók gyakorlati foglalkozáson mélyítsék el az elméletben megszerzett tudásukat a digitális számítógépek tervezése, konfigurálása és a párhuzamos rendszerek alkalmazása területén.				
<i>Tematika:</i> Digitális elektronikus számítógépek működési alapelve. Számítógép architektúra fogalma. A számítógépek funkcionális egységei. CISC és RISC architektúrák. IBM PC kialakulása főbb rendszertechnikai elemei. Mikroprocesszorok megjelenése, szerepük és helyük a korszerű számítástechnikában. A számítógépek teljesítménynövelésének eszközei. ILP párhuzamosság, futószalag elvű és szuperskalár processzorok. Párhuzamos architektúrák típusai, felépítése, szerepük és alkalmazásuk napjainkban. Hardver tervezési feladat, mikroprocesszoros rendszer konfigurálása, tesztelése. Párhuzamos programozási feladat megoldása.				
Előadás tematika:			Hét nap	Témakör
<i>Bevezetés az architektúrákba.</i> Az architektúra fogalma. Az architektúra hatszintű modellje. A Neumann számítási modell. A Neumann elvű számítógép felépítése.			1. kedd	AR1.1
<i>A processzor.</i> CPU fogalma, szerepe, felépítése, általános és speciális célú regiszterek és funkciójuk. CISC és RISC processzorok jellemzői. A számítógép teljesítményét meghatározó tényezők.			1. szerda	AR1.2
<i>Adattípusok.</i> Elemi adattípusok osztályozása. Fixpontos és lebegőpontos számábrázolás. Felülsordulás és alulsordulás, oka és kezelése. Kerekítés és következményei. BCD kódok osztályozása, a zónázott és pakolt BCD számok jellemzői. Alfanyumerikus és logikai adatok. Egyéb adattárolási módok.			1. csütörtök	AR1.3
<i>Műveletek.</i> Az adatmanipulációs fa jelentősége és szintjei. Az utasítás fogalma, részei, jellemzői. A soros programvégrehajtás folyamata. A processzor részei és szerepük az utasítás-végrehajtás egyes lépéseiben. Utasítástípusok. Utasításszerkezet. Processzorok utasításkészlete, az ortogonalitás és a felülről kompatibilitás fogalma. Operandus típusok. Szabályos architektúrák. Címzési módok. Számítógépes műveletek végrehajtásának HW/SW aránya.			1. péntek	AR1.4
<i>Allapotér.</i> Felhasználó által kezelhető és a felhasználó számára transzparens állapotjelzők. Állapotjelzőkkel végezhető műveletek. <i>Mikroarchitektúra.</i> A mikroarchitektúra fogalma, fejlődése. Szinkron és aszinkron vezérlés. Sínrendszerek típusai, kapcsolópontok, adatút.			2. kedd	AR1.5
<i>Műveletvégző egység (ALU).</i> A fixpontos műveletvégző felépítése, az alpműveletek megvalósítása. Fixpontos multimédiás feldolgozás. A lebegőpontos műveletvégző felépítése, az alpműveletek megvalósítása. Kerekítések, kivételek kezelése. Kombinált és dedikált aritmetikai egység. Lebegőpontos multimédiás feldolgozás. A BCD műveletvégzés elve, az összeadás megvalósítása. Komplex egybites ALU megvalósítása.			2. szerda	AR1.6

<i>Vezérlőegység.</i> Huzalozott vezérlőegység felépítése és működése, megvalósítása, alkalmazási területei, előnyei, hátrányai. A mikroutasítások szerkezete. A Wilkes-féle modell. Korszerű mikroprogramozott vezérlőegység. Horizontális és vertikális mikroprogramozás.	2. csütörtök	AR1.7
<i>Buszrendszer.</i> Mikroszámítógépek modulrendszerű felépítése, a részegységek közötti kommunikáció. Sínek csoportosítása, működése. Soros és párhuzamos sínfoglalás, az átvitel szinkron és aszinkron szervezése. Az átvitel gyorsítása. Egy- és többszintű sínrendszerek. A szabványos buszok típusai és jellemzői.	2. péntek	AR1.8
<i>Tárák.</i> A számítógépekben alkalmazott tárhierarchia. A tárák jellemzői és osztályozási szempontjai. A félvezető tárák általános jellemzői, osztályozása, tipikus alkalmazási területei. Nem felejtő tárák. <i>Operatív tár.</i> RAM általános belső felépítése. A RAM-ok típusai, vezérlőjelei, együttműködése a processzorral. Tár bővítési módszerek. A DRAM-ok típusai, frissítési módszerek.	3. kedd	AR1.9
<i>A gyorsítótárák alapkérdései.</i> Az asszociatív tárák jellemzői, belső felépítése és alkalmazási területei. Gyorsítótárák fogalma, elve, értékelése, alapvető szervezési módok. Gyorsítótárák betöltési, aktualizálási és helyettesítési algoritmusai.	3. szerda	AR1.10
<i>Virtuális tárkezelés.</i> Virtuális tárkezelés fogalma, módszerei. A virtuális cím kiszámítási módja. A lapozás és a szegmentálás összehasonlítása. Lapozás jellemzői. Lapbetöltés, helyettesítési, lapcím kiszámítási eljárások. Szegmentálás jellemzői, megvalósítása. Szegmenshelyettesítési eljárások. Szegmenscím kiszámítási eljárások. Tárvédelmi módszerek.	3. csütörtök	AR1.11
<i>I/O rendszer.</i> Programozott I/O fogalma, memóriában leképezett és különálló I/O címtér. Közvetlen memória-hozzáférés (DMA) fogalma, működése, blokkos és cikluslopásos átvitel. I/O csatorna, I/O processzor. Szabványos külső illesztő felületek.	3. péntek	AR1.12
<i>Megszakítási rendszer.</i> Fogalma, megszakítási okok, szintek. A megszakítási folyamat részfeladatai, prioritások kezelése. Megszakítások hardveres és szoftveres kezelése.	4. kedd	AR1.13
1. ZH AR1 1-13. témakör	4. szerda	
<i>Utasítás szintű (ILP) párhuzamosítás.</i> A Neumann típusú számítógépek teljesítménykorlátai. A számítógépek teljesítménynövelésének lehetőségei: átlapolt feldolgozás és párhuzamosítás. Adat-, vezérlés- és erőforrás-függőségek. Statikus és dinamikus utasításütemezés. A párhuzamos kódoptimalizálás feladata, és végrehajtási módszerei. A soros konzisztencia fogalma.	4. csütörtök	AR2.1
<i>Futószalag elve.</i> Az alapfutószalag. A futószalag általános felépítése. Futószalagelvű processzorok teljesítményének értékelése. Műveleti függőség, műveleti késleltetés, műveleti várakoztatás. Behívási függőség, behívási késleltetés, behívási várakoztatás. Ismétlési késleltetés. Futószalagelvű processzorok tervezési tere, osztályozása a fokozatok száma és típusa szerint. Futószalag processzorok általános felépítése. Az egyes fokozatok tipikus funkciói és jellemzői.	4. péntek	AR2.2
<i>Szuperskalár processzorok.</i> Megjelenésük, fejlődésük, főbb jellemzőik. A szuperskalár feldolgozás főbb feladatai. Párhuzamos dekódolás. Az elődekódolás jelentősége. Kibocsátási ráta és kibocsátási politika: Blokkoló és várakoztatott kibocsátás. Utasítások várakoztatása, kibocsátás és kiküldés. A várakoztató állomások típusai. Kibocsátáshoz és kiküldéshez kötött operandus-behívás.	5. kedd	AR2.3
Regiszterátnevezés. Az átnevezések nyilvántartási módja. Az átnevezés folyamata kibocsátáshoz és kiküldéshez kötött operandus-behívás esetén. Átnevező pufferek megvalósítása: összevont és külön átnevező regisztertár, ROB és DRIS.	5. szerda	AR2.4
Az utasítások párhuzamos végrehajtása és befejeződése. Processzor és memória konzisztencia: erős és gyenge konzisztencia. ROB használata a soros konzisztencia megőrzésére. A kivételkezelés soros konzisztenciája. A pontos és pontatlan megszakításkezelés. Esettanulmányok a szuperskalár processzorok mikro-architektúrájának megvalósítására.	5. csütörtök	AR2.5

Elágazástípusok: feltétlen és feltételes elágazások. Az elágazások jellemző statisztikai adatai hagyományos és tudományos számítási feladatokban. Grohowski elágazás-statisztikai becslései. Az elágazás-kezelés alapvető eljárásai.	5. péntek	AR2.6
Statikus és dinamikus utasításütemezés. Optimalizáló fordítóprogramok. Alapblokk ütemezés. Ciklusütemezés. Globális és nyomvonal ütemezés.	6. szerda	AR2.7
Szünet	7. szerda	
A párhuzamos architektúrák Flynn féle osztályozása. A párhuzamos rendszerek fejlődési trendje. Párhuzamos architektúrák és a kapcsolatok típusai. A többmagos processzorok.	8. szerda	AR2.8
Folyamatok párhuzamosítása. Párhuzamos és konkurens programozás. P-GRADE rendszer és alkalmazása. Adatpárhuzamos, SIMD architektúrák. Vektor és tömbprocesszoros számítógépek.	9. szerda	AR2.9
MIMD architektúrák. Multiprocesszorok. UMA, COMA és CC-NUMA architektúrák. Cache-koherencia protokollok.	10. szerda	AR2.10
MIMD architektúrák. Multiszámítógépek. Az USA és az EU ASCI programja. MPP és cluster architektúrák. GRID és elosztott rendszerek. Cloud computing.	11. szerda	AR2.11
Összefoglalás.	12. szerda	
2. ZH AR2 1-11. témakör	13. szerda	
Pótlások.	14. szerda	
Laboratóriumi gyakorlat tematika:	Hét	Óra
Mikroprocesszoros kártya tervezése elektronikus fejlesztői környezetben, önálló feladat megoldása, dokumentálása.	6-10.	AR2.LAB
Párhuzamos programozás P-GRADE rendszerben, önálló feladat megoldása, dokumentálása	11-13.	AR2.LAB
Feladatbeadás. Összefoglaló ellenőrző teszt	14.	AR2.LAB
Félévközi követelmények		
<p>A 4. és 13. tanulmányi héten ZH a megelőző előadások anyagából, elfogadási szint 50%.</p> <p>A laboratóriumi gyakorlatokra a hallgató köteles az adott téma elméletéből, illetve az előző gyakorlatok anyagából felkészülten megjelenni. A laboratóriumi gyakorlat megkezdésekor, illetve a téma befejezésekor a hallgatók ellenőrző tesztet írnak.</p> <p>A laboratóriumi gyakorlatra előírt házi feladatok beadása legkésőbb a 10., illetve a 14. héten, és minimum 50%-ra történő megvédése. Határidő előtt beadott feladatra a hallgató hetenként +10% pontot kap. Határidő után beadott feladat pontszámából hetenként 10% levonásra kerül.</p> <p>A pótlás módja: Igazoltan mulasztott ZH-k pótlása a 14. héten. Az igazolást az akadályoztatás megszűnése után 5 munkanapon belül a tantárgyfelelős oktatónak be kell mutatni.</p> <p>Aláírás feltétele: Minden ZH, a laboratóriumi gyakorlatokon írt ellenőrző tesztek, valamint a házi feladatok minimum 50%-os teljesítése. Amennyiben a hallgató a két ZH-ból az össz-pontszám 25%-át nem éri el, a féléve érvénytelen. Ha a hallgató a ZH-k össz-pontszámából elérte a 25 %-ot, de teljesítése valamely ZH-ból, illetve a laboratóriumi gyakorlatokon írt ellenőrző tesztből, vagy a házi feladatból 50 % alatti, az aláíráspótlás szóban lehetséges a vizsgaidőszakban a TVSZ előírásai szerint.</p> <p>Késedelmesen beadott házi feladatért a Neptunban szolgáltatási díjat kell fizetni.</p>		

A vizsga módja: Szóbeli, a kihúzott tételt ábrákkal, vázlatosan írásban ki kell dolgozni. A szóbeli tételen négy témakör van, amelynek mindegyikéből az 50%-ot teljesíteni kell.

Megajánlott jegy: Amennyiben a hallgató összes ZH-ja, a laboratóriumi gyakorlatokon írt ellenőrző tesztek, valamint a házi feladatai egyenként eléri a jó szintet, a megajánlott jegy jó, amennyiben a jeles szintet, a megajánlott jegy jeles.

A vizsga értékelése: A vizsga értékelésébe 25% részben a ZH-k összesített eredményei, 25% részben pedig a laboratóriumi gyakorlaton és a házi feladatokból szerzett összesített pontszámok beleszámítanak.

Félévközi pontszám egyik félévről a másikra nem vihető át. Vizsgakurzus esetén a vizsgán elért pontszám duplázódik.

400-351 pont	jeles
350-301 pont	jó
300-251 pont	közepes
250-201 pont	elégéséges
200-0 pont	elégtelen

Irodalom:

Kötelező:

1. Tannenbaum A. S.: Számítógépek architektúrák. Panem Kiadó, Budapest, 2006.
2. www.lpds.sztaki.hu
3. www.top500.org

Ajánlott:

1. Sima-Fountain-Kacsuk: Korszerű számítógép-architektúrák. - SZAK, 1998.
2. Cserny László: Mikroszámítógépek. LSI Oktatóközpont, 1996.
3. <http://www.orcad.com/>
4. <http://cadsoftusa.com>

Egyéb segédletek:

A kurzus módszertani segédlete a Moodle rendszerben.

Dr. Seebauer Márta
egyetemi docens